

SZEMLE

DJORDJE MOMČILOVIĆ

A BÁNÁTI OLDALON

(*Na banatskoj strani, Narodna Armija Kiadó, Belgrád, 1974. 215 p.*)

A szerző a népfelzabardító mozgalom és partizánháború ismert kutatója Jugoszláviában. Erdeklődése középpontjában a Bánát története áll. 1968-ban jelent meg nagy terjedelmű munkája „Egységes zászló alatt” címmel, mely a bánáti nemzetiségek antifasiszta harcát mutatja be egy helység, Karadjordjevo határai keretében.

Az elmúlt hetekben a belgrádi Nép-hadsereg Kiadó gondozásában látott napvilágot Momčilović újabb könyve, amely „A bánáti oldalon” címmel a 12. vajdasági dandár krónikája.

A szerző széleskörű képet tár az olvasó elé a Bánát 1941—1944-es helyzetéről, az antifasiszta harc kibontakoztatásának nehézségeiről ezen a soknemzetiségű területen. Emléket állít azoknak a hazafiaknak, kommunistáknak, ifjúmunkásoknak, akik önfeláldozóan végezték felvilágosító és szervező munkájukat, hogy a bánáti emberek felismerjék és elfogadják a népfelzabardító mozgalom céljait, támogassák a fasiszta megszállók és hazai kiszolgálóik elleni harcot és a népi demokratikus, forradalmi átalakulást.

A könyvből tájékoztatást nyerhetünk az első bánáti partizáncsoport megalakulásáról, súlyos harcáról. A népfelzabardító háború a Bánátban — az itt élő németiség erős fasiszta befolyása következtében — lassabban és nehezebb körülmények között bontakozott ki, mint például Szerbia vagy Horvátország területén. A népfelzabardító erők legfelső főparancsnoksága és a párt központi bizottsága nagy fi-

gyelmet fordított a többnemzetiségű területek ellenállási mozgalmára. A Bánátba is számos harcedzett, a mozgalmi munkában gazdag tapasztalattal rendelkező kommunistát küldött a népfelzabardító mozgalom helyi erőinek segítésére. Ennek is köszönhető, hogy a fasiszták terrorja nem tudta megtörni a hazafiak erejét, a nacionalista és sovinszta uszítás nem volt képes megakadályozni a bánáti nemzetiségek haladó rétegeinek egymásra találását.

1943 őszén—1944 elején a partizánmozgalom ezen a területen is kiszélesedett, kapcsolatot teremtettek a szerémségi partizánerekkel és ezáltal a bánáti mozgalom kilépett addigi elszigeteltségéből.

A szovjet—német arcvonal déli szárnyán működő szovjet csapatok 1944. szeptember elején elérték a román—jugoszláv, majd később a bolgár—jugoszláv határt. Október elsején a bánáti partizánok találkoztak a Vršacért súlyos harcokat vívó szovjet 10. hadtest katonáival. Ettől kezdve a szovjet katonák és a bánáti partizánok vállvetve vívták harcukat a fasisztákkal Bánát felszabardításáért.

Október 7-én az arcvonal a Dunához ért — felszabardult a Bánát. A Duna túlsó partján, Szerbiában, a Szerémségben, Belgrádeért folyt már a küzdelem. A Tiszához érkezett felszabardítóknak pedig Bácska elfoglalása volt a céljuk. Az új helyzetben szükséges volt átszervezni a bánáti partizánereket, hogy azok, az újonnan

jelentkező harcosokkal együtt, bekapcsolódhassanak a további hadműveletek végrehajtásába.

Október 8. vasárnapra esett 1944-ben. A felszabadult Bánát népe ünnepe. Különösen nagy volt a mozgás a terület északi és déli részének két városában, Kikindán és Pancsován. Itt gyülekeztek ugyanis a partizánok, önkéntesek. Ezen a napon, Pancsován, a Vojlovica elővárosban alakult meg a Dél-Bánát első dandárja, mely egyben a Vajdasági tartomány 12. dandárja is volt. Az egység állományába került 230 kommunista párttag, 80 tagjelölt, 350 ifjúkommunista. A Vajdaság 12. dandárja — akárcsak a többi — soknemzetiségű volt. Harcosai között szép számmal voltak a szerbeken kívül magyarok, horvátok, románok, szlovákok, sőt németek is.

A dandár parancsnokának Dušan *Doronjski-Jocikat*, politikai komisszárnak Lazo *Miskovicot*, törzsfőnöknek pedig Živorad *Mihić-Mica-t* nevezték ki. A megalakulást követően a dandár azonnal harcfelelősséget kapott, kiképzésre, az új harcosok felkészítésére nem állt rendelkezésre idő. A katonai ismereteket az ellenséggel vívott elkeseredett küzdelmekben szerezték meg a 12. vajdasági dandár katonái is. Az öt zászlóalj különböző harcfelelősséget kapott. Volt amelyik a belgrádi irányt fedezte a pancsovai Duna-híd őrzésével, volt amelyik (a 3. zászlóalj) az október 4. óta Vršaconn tartózkodó legfelső főparancsnokság biztosításában vett részt, és így tovább.

Hamarosan azonban a dandár parancsnoksága utasítást kapott a Vajdasági Főparancsnoktól, Kosta Nadj tábornoktól, hogy összpontosítsa a dandár erőit a Tiszához, akadályozza meg a szovjet és más jugoszláv erőkkel együtt, hogy az ellenség átkeljen a folyón és hídfőt létesítsen a már felszabadított partrészekben, majd gyors menetben fejlődjön fel és érje el a Vajdaság fővárosát, Újvidéket. Ezzel a paranccsal vette kezdetét a 12. vajdasági dandár igazi harci útja Pancsovától Dravogradig, 1944. október 20-tól 1945. május 15-ig.

Ernek a hadiútnak nagy állomásai voltak: részvétel a Bácska felszabadításában, hősi harcok a batinai híd-

főben, menetelés Barcsra Dél-Magyarország területén, átkelés Barcstól délre a Drávan és hídfőharcok Szlavóniában, védelmi harcok Bolmányánál 1945 márciusában és végül részvétel a fasiszták elleni végső harcokban a Dráva déli partja mentén, Koprivnicától Dravogradig.

A 12. vajdasági dandár e harcok jelentős részét az 51. vajdasági hadosztály állományába tartozva vívta meg. A hadosztály Újvidék felszabadulása után, 1944. október végén alakult meg, Sreta Savić-Kolja alezredes parancsnoksága alatt. A 12. mellett ide tartozott még a 7. és a 8. vajdasági dandár is. A hadosztály a XII. jugoszláv hadtest keretében működött a 36. és a 16. vajdasági hadosztályokkal együtt. A XII. hadtest, amely közvetlenül a Vajdasági Főparancsnok, Kosta Nadj altábornagy, (1945. január 1-től pedig a 3. jugoszláv hadsereg) közvetlen alárendeltségébe tartozott, 1944. november 7. és 1945. május 15. közötti harctevékenységgel kapcsolódott a 3. Ukrán Front magyarországi, majd ausztriai felszabadító harcához is.

Az 51. vajdasági hadosztály 1944. november 26-án kapta meg az újabb menetparancsot, miután befejezte működését a batinai hídfőben. Azt az utasítást kapta, hogy vonuljon északra a Duna mentén a magyar határig, váltsa fel az addig ott tartózkodó szovjet erőket és rendezkedjen be védelemre.

A 12. vajdasági dandár a Topolniktól Bezdánig húzó arcvonalszakaszt kapta. Fő feladata volt megakadályozni, hogy a németek a Dráva—Duna közéről átkeljenek a folyón és hídfőt létesítsenek a Duna partján. Az egység egészen 1945. január elejéig tartózkodott e körzetben, ekkor adta át védőállásait a beérkező 1. bolgár hadsereg egyik egységének (az 51. jugoszláv hadosztályt a 12. bolgár hadosztály váltotta fel.)

Ezután az 51. hadosztály egy nap alatt több mint 60 kilométert vonult nyugati irányba, Bolmánytól Petlovac—Beremend—Nagyharsányon át, Siklóstra. Rövid pihenő után továbbmenetelt Barcsra, ahol átkelt a Drávan létesített pontonhídon a szlavóniai partra. Január 19-én a 12. vajdasági dandár már Podravska Slati-

nán volt, ahol egy ideig mint hadosztálytartalék maradt.

Ezalatt a jugoszláv egységek súlyos harcokat vívtak az úgynevezett verőcei hídfő kiszélesítéséért az egyes támpontok megtartásáért, a túlerőben támadó ellenséggel szemben. Különösen a 7. dandár — melynek állományában jó néhány magyarországi is volt — vívott elkeseredett harcokat Adolfovac és Čadjavica körzetében.

Január 25-én a 12. dandár is bekapcsolódott a harcokba, mégpedig a hadosztály első lépcsőjében támadta Adolfovac irányából Čadjavicát. A napokon át tartó és mind nagyobb erőekkel lezajló fasiszta rohamok megghiúsították a hadsereggparancsnokság elképzelésének megvalósítását. Nem sikerült kiszélesíteni az 1944. december elején létesített szovjet—jugoszláv hídfőt Barcestől délre, sőt, 1945. február 9-én az ellenség kijutott a Dráva partjához és a hídfőt felszámolta.

A XII. jugoszláv hadtest mindhárom hadosztálya újra Dél-Magyarország területére került. Ezzel a 12. dandár első drávai harctevékenysége befejeződött. Újra fellángolt azonban a küzdelem 1945. március 6-ra virradó éjjel, amikor a németek a Velencei-tó és a Balaton között mért főcsapással egyidejűleg két kiegészítő csapatot is végrehajtottak a Dráva déli partjáról Pécs általános irányban. Az egyiket a bolgár csapatok ellen Drávaszabolcs, a másikat a jugoszláv erők ellen Bolmány térségében.

A szerző a dandár bolmányi harcának történetéről is áttekintést ad,

majd leírja a befejező harcok eseményeit, az 1945. április 12-i drávai átkeelés végrehajtását, hídfő létesítését az ellenség által megszállt partrészen, amely egyúttal a dandár harmadik nagy drávai ütközetét is jelentette.

Dravogradot 1945. május 14-én érték el. A város, különösen a Dráván átívelő hidak körül rendkívül heves harcok dúltak. A Jugoszláviából fejevesztetten menekülő fasiszta csapatok — németek, usztasák, csetnikek, vlaszovisták és más erők — mindent elkövettek, hogy kijussanak a városból, átkeljenek a Dráván és elkerüljék, hogy a jugoszláv vagy szovjet egységek fogságába kerüljenek. Ugyanis Dravograddal szemben már az angol csapatok álltak a Dráva ausztriai partjánál.

Momčilović a 12. vajdasági dandár történetének megírásával nemcsak egy jugoszláv egység harci útjának állított méltó emléket. Figyelemre méltó abból a szempontból is ez a kis könyv, hogy a szerző részleteiben követte nyomon azt a harctevékenységet, mellyel a XII. jugoszláv népfelzabardító hadtest erői — köztük az 51. vajdasági hadosztály állományába tartozó 12. dandár, akárcsak a 15. Petőfi Sándor magyar dandár a 16. hadosztály keretében — a 3. Ukrán Front 57. hadserege csapataival együttműködve hozzájárultak a magyarországi felszabadító harcok sikeréhez. Mindez új fejezetet is nyitott a haladó magyar—jugoszláv kapcsolatok és katonai hagyományok történetében.

Godó Ágnes

BIMBÓ JÓZSEF

A LÉGIERŐ A HÁBORUBAN

(Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1973. 160 p., 36 t.)

Századunk háborúiban a légierő egyre fokozódó jelentőséggel szerepelt. Noha még nem érte el — s nem is fogja sohasem elérni — azt a döntő szerepet, amelyet korai propagálói, az olasz Douhet, az amerikai Mitchell, Seversky és társaik megjósoltak, mégis, a hadviselésben századunkban vég-

bement forradalom egyik leglényegesebb tényezőjének tekintjük.

Katonai szakirodalmunk egyik nagy hiányossága, hogy a légierő történetéről még nem jelent meg színvonalas, összefoglaló, értékelő szakfeldolgozás. Horváth Árpád 1968-ban megjelent, egyébként színvonalas munkája ugyan-